

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

7 ЖИЛД, 3 СОН

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 7, НОМЕР 3

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

VOLUME 7, ISSUE 3

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES
№3 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9556-2024-3>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:
Сеитов Азамат Пулатович
доктор социологических наук
(Doctor of sociology, DSc)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:
Сабилова Умида Фархадовна
доктор социологических наук
(Doctor of sociology, DSc)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD:

22.00.01–Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.
Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.
Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Бекмурадов Мансур Бобомурадович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Каланов Комил Куллахматович
кандидат социологических наук, профессор (Узбекистан)
Убайдуллаева Раиса Турсуновна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Негматова Шахзода Шухратовна
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Шайылдаева Асель Кокоевна
кандидат социологических наук (Кыргызстан)

Исмаилов Алишер Агзамович
доктор экономических наук, (Узбекистан)
Щепилова Галина Германовна
доктор философских наук, профессор (Россия)
Рожанский Михаил Яковлевич
кандидат философских наук (Россия)
Маматов Нормурат
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Бурнашев Рустам Ренатович
кандидат философских наук, профессор (Казахстан)

22.00.02–Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи
Социальные структуры, социальные институты и образ жизни
Social structures, social institutions and way of life

Умаров Абсалом Адилевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Холбеков Абдугани Жуманазарович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Шайхисламов Рафаэль Бадретдинович
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Акулич Мария Михайловна
доктор социологических наук, профессор (Россия)

Антонио Алонсо Марсос
доктор политических наук, профессор (Испания)
Фадеева Любовь Александровна
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Виктор Агаджаньян
доктор философии по социологическим наукам,
профессор (США)
Абдулазизов Абдулвохид Хабибуллоевич
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)

22.00.03–Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.
Социология социального сознания и социального процесса.
Sociology of social consciousness and social process

Аликариев Нуритдин Сапаркариевич
доктор экономических наук, профессор (Узбекистан)
Матибаев Тасполат Балтабаевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Николов Стефан
доктор философии по социологическим наукам, (Болгария)

Мирзахмедов Абдирашид Мамасидикович
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Ли Ци
доктор исторических наук, профессор (Китай)
Сухомлинова Марина Валерьяновна
доктор социологических наук, профессор (Россия)

www.tadqiqot.uz решают задачи, предусмотренные Стратегией Узбекистана 2030, направленные на развитие науки за счет внедрения достижений научных исследований ученых и служащих их признанию в международном научном сообществе. Так, каждой статье, опубликованной в журнале, присваивается номер DOI (Crossref). Журналы включены в международные индексные базы данных. Входит в список журналов ВАК Узбекистана.

22.00.01-Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.
Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.
Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Пармонов Фарход Ярашевич
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Толипов Файзулла Саидович
кандидат исторических наук, доцент (Узбекистан)
Алимухамедова Нодира Ядгаровна
доктор философии по философским наукам (Узбекистан)

Камалова Хатира Сабыровна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)
Тагиева Гулсум Гафуровна
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)
Ахмедова Феруза Медетовна
доктор философии по социологическим наукам (PhD)
(Узбекистан)

22.00.02-Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи
Социальные структуры, социальные институты и образ жизни
Social structures, social institutions and way of life

Аликариева Аълохон Нуриддиновна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)
Зайтов Элёр Холмаматович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)

Мирзахмедов Хуршид Абдирашидович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Қаюмов Қахрамон Нозимжонович
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)

22.00.03-Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.
Социология социального сознания и социального процесса.
Sociology of social consciousness and social process

Махкамов Қодиржон Одилжонович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Доспанова Дилара Уракбаевна
кандидат филологических наук, доцент (Узбекистан)

Каримов Бобир Шаропович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Якубов Ильдар Харрасович
кандидат политических наук, доцент (Узбекистан)

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

1. Аликариев Нуриддин МАТЕМАТИКО-СТАТИСТИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ПОВЫШЕНИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТИ ТРУДА В ВОУ.....	5
2. Abduraxmonova Manzura, Akramov Davronbek XAVF GURUHIDAGI OILA FARZANGLARINI IJTIMOYILASHUVIDA MAKTAB VA MAHALLA IJTIMOYIY XODIMINING HAMKORLIGI.....	12
3. Сеитова Зухрагон ГЕНДЕРНЫЕ СТЕРЕОТИПЫ В СОЦИОЛОГИИ.....	21
4. Tagieva Gulsum NOGIRONLARNI IJTIMOYIY HIMOYA QILISHDA IJTIMOYIY TA'MINOTNING O'RNI.....	28
5. Kayumov Kaxramon HOZIRGI DAVRDA KICHIK SHAHARLARNING IJTIMOYIY INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI.....	36
6. Burxanov Xusniddin RAQAMLI JAMIYATDA ALGORITMIK YONDASHUVLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	43
7. Mahammadjanov G'olibjon СОЦИОЛОГИК ТАЪЛИМОТЛАРДА ИЖТИМОЙИЙ ОНГ ТРАНСФОРМАЦИЯСИГА ОИД ПАРАДИГМАЛАР ТАҲЛИЛИ.....	51
8. Masharipov Baxtiyor SHAHAR EKOTIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHDA YANGI INNOVASION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING IJTIMOYIY ZARURATI.....	57
9. Gaibnazarov Boxodir SOTSIAL BOSHQARUV TIZIMINING SAMARADORLIGI: XORIJIY TAJRIBA.....	66
10. Ixtiyarov Farxod DAVLAT XIZMATCHILARI MALAKASINI OSHIRISHDA KEYS USULINING IMKONIYATLARI.....	73
11. Axmedov Qaxramon IJTIMOIY XIZMATLAR KO'RSATISH SOHASIDA IJTIMOYIY ISH KADRLARINI TAYYORLASH JARAYONLARINING SOTSIOLOGIK TAHLILI.....	83
12. Akhmedova Rano WELFARE AS A MEASURE OF LIFE SATISFACTION.....	90

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

Gaibnazarov Boxodir,

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti

huzuridagi Davlat boshqaruvi

akademiyasi mustaqil tadqiqotchisi

e-mail: bohodirgbr888889@gmail.com

SOTSIAL BOSHQARUV TIZIMINING SAMARADORLIGI: XORIJIY TAJRIBA

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.13341898>

ANNOTATSIYA

Maqolada boshqaruv tizimining samaradorligi, davlat tuzilmalari faoliyatining samaradorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydigan tamoyillar bilan bog'liq tahliliy qarashlar o'rin olgan. Samarali davlat boshqaruvining ba'zi asosiy tamoyillariga shaffoflik, mas'uliyat, resurslarni samarali taqsimlash, natijalarni monitoring qilish va baholashning samarali tizimi va qaror qabul qilish jarayonida fuqarolarning ishtiroki kiradi. Ko'p narsa davlat organlarining ishini yaxshi tashkil etishga, hokimiyatning aniq tuzilishiga va ular o'rtasidagi samarali o'zaro munosabatlarga bog'liq. Shuningdek, uning samaradorligini oshirish uchun davlat boshqaruvidagi xalqaro tajriba va ilg'or tajribalarni hisobga olish muhim hisoblanadi. Qolaversa, boshqaruv tizimlarining samaradorligi bo'yicha xorijiy tajriba turli tashkilotlarda qo'llash uchun moslashtirilishi mumkin bo'lgan ko'plab yondashuvlar va amaliyotlarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: davlat boshqaruvi, ijtimoiy boshqaruv, globallasuv, davlat boshqaruvi samaradorligini baholash tizimi, davlat boshqaruvi samaradorligi, davlat boshqaruvi mexanizmlari, munitsipal boshqaruv, munitsipal boshqaruv samaradorligi.

Гаипназаров Баходир,

независимый исследователь Академии

государственное управление при

Президенте Республики Узбекистан

e-mail: bohodirgbr888889@gmail.com

ЭФФЕКТИВНОСТЬ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается эффективность системы управления, которая играет важную роль в обеспечении эффективности государственных структур. Некоторые из основных принципов эффективного государственного управления включают прозрачность, ответственность, эффективное распределение ресурсов, эффективную систему мониторинга и оценки результатов, а также участие граждан в процессе принятия решений. Многое зависит от хорошей организации работы государственных органов, четкой структуры органов власти

и эффективного взаимодействия между ними. Также важно учитывать международный опыт и передовой опыт государственного управления для повышения его эффективности. Кроме того, зарубежный опыт эффективности систем управления включает в себя множество подходов и практик, которые могут быть адаптированы для применения в различных организациях.

Ключевые слова: государственное управление, социальное управление, глобализация, система оценки эффективности государственного управления, эффективность государственного управления, механизмы государственного управления, муниципальное управление, эффективность муниципального управления.

Gaibnazarov Bahodir,
Independent researcher at the Academy
of Public Administration at
President of the Republic of Uzbekistan
e-mail: bohodirgbr888889@gmail.com

THE EFFECTIVENESS OF THE SOCIAL MANAGEMENT SYSTEM: FOREIGN EXPERIENCE

ABSTRACT

The article examines the effectiveness of the management system, which plays an important role in ensuring the effectiveness of government structures. Some of the basic principles of effective public administration include transparency, responsibility, efficient allocation of resources, an effective system for monitoring and evaluating results, and citizen participation in the decision-making process. Much depends on the good organization of the work of government bodies, a clear structure of government bodies and effective interaction between them. It is also important to take into account international experience and best practices in public administration to improve its efficiency. In addition, foreign experience in the effectiveness of management systems includes many approaches and practices that can be adapted for use in various organizations.

Keywords: public administration, social management, globalization, the system of evaluating the effectiveness of public administration, the effectiveness of public administration, mechanisms of public administration, municipal management, the effectiveness of municipal management.

KIRISH

Boshqaruv – bu tizim elementlarini o‘zaro (o‘z ichida) va tashqi muhit bilan muvofiqlashtirish, tashkil etish, tartibga solish orqali ushbu tizimning barqaror qolishiga qaratilgan tizim funksiyasi.

Davlat boshqaruvi – bu davlatning maxsus tashkil etilgan boshqaruv organlarining ijro va boshqaruv faoliyati shaklida amalga oshiriladigan davlat siyosatining asosiy yo‘nalishlari va maqsadlarini amalga oshirish uchun davlat yurisdiksiyasidagi odamlarning xatti-harakatlariga hokimiyat ta’siri [1, – C.1].

Har bir tadqiqotchi ko‘plab statistik va xorijiy ma’lumotlar bazalarini muntazam ravishda kuzatib borishi eng muhim omillardan biri hisoblanadi, ulardan kompleks foydalanish esa mamlakatdagi vaziyat va davlat boshqaruvi samaradorligi masalalariga nuqtai nazardan qarash imkonini beradi. Tadqiqotda birinchi o‘rinda sotsiologik so‘rovlar va kuzatuvlar o‘tkazish asosiy ma’lumot manbai bo‘lib xizmat qiladi.

Shu o‘rinda Rossiya davlatining 1996-yildan beri Vologda viloyatida amalga oshirilayotgan jamoatchilik fikrini monitoring tahlillaridan ma’lumot o‘rnida foydalanildi. Xususan, muntazam ravishda, har ikki oyda bir marta viloyatning 1,5 ming aholisidan so‘rov o‘tkaziladi va shu orqali aholining asosiy ijtimoiy qatlamlari va daromad darajasi, yashash joyi hududi bo‘yicha farq qiluvchi 9 ming nafar saylovchining baholashi asosida o‘rtacha yillik jamoatchilik fikrining surati olinadi jumladan bandlik sohasi, oilaviy ahvoli, ta’lim darajasi va boshqa ko‘plab ijtimoiy-demografik xususiyatlari o‘rganiladi [2, – C.4-10].

Tadqiqotning monitoring xarakteri tufayli davlat rahbari tomonidan qabul qilingan farmon va qarorlar vaqt o'tishi bilan qanday qilib aniq, izchil, mantiqiy tasdiqlangan chiziqqa to'g'ri kelishini ko'plab mutaxassislar ko'ra oladigan darajada kuzatilishi mumkin. Ammo mamlakatdagi vaziyatni va hokimiyatning xatti-harakatlarini "yalang'och ko'z bilan" baholaydigan saylovchilarning bo'lishi muhim omil hisoblanadi, ya'ni jamiyatda hukm surayotgan umumiy fikr va fuqarolarda o'z hayotiy tajribasi hamda tarixiy shakllangan stereotiplarga asoslanadi. Shuning uchun Rossiyalik tadqiqotchilar davlat va uning chegaralaridan tashqarida sodir bo'layotgan so'nggi voqealar va jarayonlarni tahlil qilishda ko'pincha ulardan oldingi boshqaruv qarorlariga retrospektiv qarash orqali qarorlar qabul qilishadi. Shuningdek, tarixdan saboq olish bu borada tadqiqotchilar uchun asosiy tamoyillardan biri bo'lib, voqealar xronologiyasini tuzishda uchun muhim rol o'ynaydi [3, – C.5-28].

Hozirgi vaqtda deyarli barcha ijtimoiy fanlar ijtimoiy sohani, individlar va turli ijtimoiy guruhlarning ijtimoiy xulq-atvorini, ularning jamiyat va davlat bilan o'zaro munosabatlarini o'rganishga asosiy e'tiborni qaratib, jamiyat hayotining ijtimoiy tomoniga oid ilmiy-tadqiqot faoliyatini faollashtirmoqda. Fanlarning "ijtimoiy boshqaruvga"ga bunday kontsentratsiyasi asosan obyektiv asoslarga ega bo'lib, ular orasida barcha ijtimoiy munosabatlarning asosiy subyekti bo'lgan shaxsga e'tibor kuchayadi.

Ijtimoiy boshqaruvning bir necha umumiy xususiyatlari mavjud:

1. Boshqaruv faoliyati ma'lum bir tizim mavjud bo'lganda amalga oshiriladi - bu toifaga turli xil tizimlarni kiritish mumkin: oila, mehnat jamoasi, davlat va boshqalar,
2. Guruh a'zolari tomonidan amalga oshiriladigan umumiy maqsadga erishishga qaratilgan faoliyat;
3. Boshqaruv subyekti topshiriqlarni eng samarali bajarish uchun ishtirokchilarga ta'sir ko'rsatadi.

Biroq shuni aytish mumkinki, ijtimoiy boshqaruvning asosiy maqsadi ijtimoiy tartibni saqlashdir, bu odatda ma'lum bir o'zaro bog'liq tizim sifatida tushuniladi. U shaxslar, ijtimoiy guruhlar va jamiyatdagi mavjud tuzilmaning yaxshi ishlashi uchun o'rtamizdagi munosabatlarni o'z ichiga oladi.

METODOLOGIYA

"Davlat boshqaruvi" tushunchasining umume'tirof etilgan mazmun mohiyati yo'qligi uning talqiniga turlicha yondashuvlar bilan qrashni taqozo etadi. Turli nashrlarda, davlat boshqaruvi davlatning (davlat organlarining) davlat funktsiyalarini, fuqarolarning asosiy huquqlari va erkinliklarini to'liq amalga oshirish uchun shart-sharoitlarni yaratishga, turli manfaatlarni muvofiqlashtirishga qaratilgan faoliyati sifatida belgilanadi. Jamiyatdagi guruhlar, davlat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro aloqalar tegishli resurslar bilan ijtimoiy taraqqiyotni ta'minlash bilan bog'liq hisoblanadi.

Davlat boshqaruvi ijtimoiy boshqaruvning markaziy, ammo yagona turi emas. Davlatdan tashqari, ijtimoiy boshqaruv oilaviy boshqaruv shaklida - har biri alohida oila, guruh (jamoat) darajasida - mehnat jamoasi, tijorat tashkiloti, jamoat birlashmasi va boshqalar darajasida amalga oshirilishi mumkin va shuningdek, mahalliy hokimiyat - har bir munitsipalitet darajasida ijtimoiy menejment boshqaruvning barcha xususiyatlariga to'liq javob beradi. Biroq, ijtimoiy hodisa sifatida faqat ijtimoiy tizimlarga xos bo'lgan, shuningdek, ilmiy adabiyotlarda, shu jumladan professor Yu.M.ning asarlarida juda mufassal tasvirlangan o'ziga xos xususiyatlar bilan ham ajralib turadi [4, – C.74-79]. Kozlov ijtimoiy boshqaruv quyidagi xususiyatlarga ekanligiga tarif beradi:

- ijtimoiy boshqaruv faqat odamlarning birgalikdagi faoliyati namoyon bo'lgan joyda mavjud bo'ladi, ya'ni ijtimoiy menejment odamlarni birgalikda faoliyat olib borishlari uchun maxsus jamoalarga birlashtiradi;
- ijtimoiy boshqaruv, uning asosiy maqsadi, birgalikdagi faoliyat ishtirokchilariga tartibli ta'sir ko'rsatadi, odamlarning o'zaro munosabatlaridan tashkil topadi;
- ijtimoiy boshqaruv asosiy ta'sir obyekti sifatida birgalikdagi faoliyat ishtirokchilarining xatti-harakatlariga (harakatlariga) ega, ya'ni. odamlarning xulq-atvorini boshqarishni ifodalaydi;
- ijtimoiy boshqaruv o'z maqsadlariga mohiyatan boshqaruv munosabatlari bo'lgan jamoatchilik bilan aloqalar doirasida erishadi;

• ijtimoiy boshqaruv kishilar – boshqaruv munosabatlari ishtirokchilari irodalarining ma'lum bir bo'ysunishiga asoslanadi. Demak, ijtimoiy boshqaruvning vakolati, ya'ni boshqaruv subyekti “hukmron iroda”ni shakllantiradi va amalga oshiradi, obyekt esa unga bo'ysunadi

Professor G.V.Atamanchuk, bu kontseptsiyaning mohiyati uning maqsadli yo'nalishi, ijtimoiy shartliligi va zaruriyatida yotadi deb ta'riflaydi. Ushbu yondashuv doirasida davlat boshqaruvi hokimiyatga asoslangan holda tartibga solish, saqlash yoki o'zgartirish uchun davlatning (uning tuzilmalari tizimi orqali) fuqarolarning jamoat va shaxsiy hayotiga amaliy, tashkiliy va tartibga soluvchi ta'siri sifatida shakllantiradi [5, – C. 95-96].

Davlat boshqaruvining yangi mexanizmlaridan biri – baholash tartib-taomillari tizimini yaratishdir. Hozirgi vaqtda samaradorlikning mohiyatini aniqlashning bir qancha nazariy va uslubiy yondashuvlari mavjud. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 15-fevraldagi PQ-4193-son “Davlat xizmatlari ko'rsatish milliy tizimini yanada kompleks rivojlantirish choralari haqida”gi qaroriga muvofiq Davlat boshqaruv organlari va boshqa tashkilotlar xodimlari tomonidan davlat xizmatlari ko'rsatilishida samaradorlik va natijadorlikning asosiy ko'rsatkichlari hamda ularning faoliyatini baholash tartibi to'g'risidagi “nizom” nizom ishlab chiqildi [6, – C.1]. Xorijiy davlatlar tajribasiga ko'ra boshqaruv tizimining samaradorligini baholash metodologiyasi, davlatning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy faoliyatini baholash va yaxshilashga qaratilgan turli xil yondashuvlar va vositalarni o'z ichiga oladi. Metodologiyaning asosiy elementlariga quyidagilar kiradi:

1. Maqsad va vazifalarni belgilash – boshqaruv tizimiga erishish kerak bo'lgan aniq va o'lchanadigan maqsadlarni aniqlash. Ushbu maqsadlar davlatning umumiy strategik ustuvorliklari bilan muvofiqlashtirilishi kerak.

2. Joriy holatni tahlil qilish – jarayonlar, resurslar va natijalarni tahlil qilishni o'z ichiga olgan boshqaruv tizimining joriy holatini baholash. Bunga davlat boshqaruv organlari, fuqarolarning so'rovlari, ma'lumotlarni tahlil qilish va boshqa usullar kiradi.

3. Strategiyalar ishlab chiqish va amalga oshirish – joriy holatni tahlil qilish asosida boshqaruv tizimini takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqish va amalga oshirish. Bunga jarayonlarni optimallashtirish, yangi texnologiyalarni joriy etish, kadrlar tayyorlash va boshqa choralar kiradi.

4. Monitoring va nazorat – boshqaruv tizimining ishlashini doimiy monitoring qilish va nazorat qilish, shu jumladan muntazam tekshiruvlar va baholash. Bu korrupsion vaziyatlarni o'z vaqtida aniqlash va oldini olish choralari ko'rish imkonini beradi.

5. Natijalarni baholash – amalga oshirilgan strategik chora tadbirlar natijalarini va ularning maqsadlarga erishishga ta'sirini muntazam ravishda baholash. Bunga asosiy vazifa ko'rsatkichlari (KPI), moliyaviy ko'rsatkichlar, rahbarlar va davlat xizmatchilarining faoliyat darajasi tahlili kiradi.

6. Tuzatish harakatlari – natijalarni baholash asosida boshqaruv tizimini yanada takomillashtirish uchun tuzatish harakatlari qabul qilinadi [7, C-10].

ASOSIY QISM

Har qanday boshqaruv obyektlari va subyektlari o'z elementlarining o'zaro bog'langan to'plami sifatida qaraladi. Shu bilan birga tizimlarda muhim rol tizimni tashkil etuvchi aloqalarga beriladi, ular butun tizim va uning tarkibiy elementlarining ichki va tashqi o'zaro ta'sirining xususiyatlari sifatida ishlaydi. Tizimning har qanday tuzilmasi, jumladan, davlat boshqaruvi tizimi ierarxik darajalari, boshqaruv darajalari, shuningdek, o'zaro vertikal va gorizontal aloqalar bilan tavsiflanadi. Aksariyat tizimlar yuqori darajadagi tizimlarning quyi tizimlari bo'lib, bular ham bir vaqtda o'zlarining quyi tizimlariga ega. Ierarxik tuzilma boshqaruvga tashkiliy tartib keltiradi, turli darajadagi vakolatlarining bo'ysunishi va chegaralanishini ta'minlaydi [8, – C.3].

“Munitsipal boshqaruv subyekti” tushunchasi murakkab tuzilishga ega. Bunday tuzilma tashkiliy jihatdan birlashgan odamlar guruhini va ular o'rtasida huquqiy aloqalarning mavjudligini, shuningdek, ular o'rtasida tashkiliy munosabatlarning mavjudligini ta'minlaydi boshqaruv shakli hisoblanadi [9, – C.254]. Agar “mahalliy o'zini o'zi boshqarish” tushunchasini ko'rib chiqsak, fuqarolar bir shaxsda subyekt va obyekt ekanligini aytish mumkin bo'lsa, u holda shahar hokimiyatining subyekti mahalliy davlat hokimiyati hisoblanadi. Mahalliy davlat hokimiyati organlarining asosiy xususiyati ularning davlatdan ajratilishidir - ular davlat organlari tizimiga

kirmaydi, lekin qonun hujjatlarida mahalliy davlat hokimiyati organlari va davlat organlari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning shakllari va usullari nazarda tutilgan. Bundan tashqari, mahalliy davlat hokimiyati organlari huquqiy maqomga ega, ularning faoliyati tashkiliy tamoyillarni nazarda tutadi. Mahalliy davlat hokimiyati organlariga qonun hujjatlarida belgilangan vakolatlar berilgan bo'lib, ularni amalga oshirishda ular turli jamoat munosabatlariga kirishishi mumkin. Mahalliy davlat hokimiyati organlari o'z vakolatlarini amalga oshirishda mustaqil bo'lib, ularga alohida davlat vakolatlari ham berilishi mumkin.

Ijtimoiy menejment tamoyillari boshqaruv subyektlariga rahbarlik qiluvchi asosiy talablar hisoblanadi. Boshqaruv tamoyillarining quyidagi turlari ajratiladi: umumiy, funktsional (maxsus) va xususiy.

Umumiy tamoyillar boshqaruv faoliyatining nazariy asoslarini belgilaydi.

- obyektivlik printsipti (obyektning rivojlanish qonuniyatlari va rivojlanish yo'lidagi holatining xususiyatlarini hisobga olgan holda)

maqsadlar),

- izchillik tamoyili (maqsadga erishish uchun barcha boshqaruv komponentlarini birlashtirish),

- murakkablik printsipti (nazorat obyekti sifatida harakat qiluvchi jarayonning to'liqligi va qamrab olinishi),

- optimallik printsipti (tizimning eng yaxshi ishlashi orqali maqsadlarga erishish),

- markazlashtirish printsipti (kompaniya tuzilmasida vertikal ierarxiyani ta'minlash),

- qonuniylik printsipti (me'yoriy-huquqiy hujjatlar oliy kuchga ega bo'lib boshqaruv munosabatlari normalarini tartibga soladi).

Funktsional tamoyillar umumiy tamoyillarni ishlab chiqadi va asosiy funktsiyalarni amalga oshirishni ta'minlaydi. Funktsional boshqaruv tamoyillariga ba'zi misollar:

- motivatsiya printsipti (ko'rsatmalarni bajarishdan ongli ravishda manfaatdorlikka qaratilgan),

- demokratiya tamoyili (boshqaruv qarorlarini ishlab chiqishda subyektlarni keng jalb etish).

Boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun muayyan sharoitlarda alohida tamoyillar ko'rib chiqiladi;

Masalan:

- tashabbuskorlik tamoyili (boshqaruv subyektlari o'rtasida qarorlar qabul qilishda faollikni saqlash),

- o'ziga xoslik printsipti (ijtimoiy ta'sirning boshqaruv obyektining real xususiyatlariga muvofiqligi),

- maqsadlilik tamoyili (topshirilgan vazifa uchun shaxsiy javobgarlik),

- individual yondoshuv tamoyili (bo'syunuvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda nazorat qilish).

G'arb siyosiy, huquqiy va ma'naviy makonida sezilarli o'zgarishlar ro'y bermoqda: davlat hokimiyati va boshqaruvi paradigmasi, ularni qonuniylashtirish usullari, dunyoviy va ma'naviy hokimiyat institutlari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning tabiati o'zgarimoqda, natijada - teokratik-huquqiy fikrlash asta-sekin jamiyat hayotiga kirib kelmoqda, lekin baribir hokimiyat, huquqiy va boshqaruv makonini nafaqat tushunish, balki qurish ("ijtimoiy boshqaruvning"ning boshqa asoslari paydo bo'ladi) uchun rasmiy-ratsional usuldan pastroq darajada qolmoqda. G'arb davlatchiligining teokratik asoslari yangi yo'nalishlar uchun allaqachon eskirgan bo'lib, siyosiy hayotni oqilona asoslarda tashkil etish tamoyillarini topish va asoslashga intilayotgan sxolastika dunyoviy ilm bilan almashtirilmoqda [10, – C.145].

Shuni ta'kidlash kerakki, ijtimoiy boshqaruv muammosi ko'p qirrali bo'lib, keng gumanitar (ko'p tarmoqli) tushunchalarni talab qiladi. Shu sababli, yuqorida ko'rsatilgan paradegma doirasida huquqiy, demokratik davlat va ichki huquq tizimining beqarorligi sharoitida ijtimoiy boshqaruv tizimida ma'muriy majburlashning o'rni, roli va xususiyatlarini o'rganish dolzarb bo'lib bormoqda.

Muayyan tarixiy sharoitlarda hokimiyatdagilarning irodasi, **birinchidan**, manfaatlar ierarxiyasini (shaxsiy, davlat, ijtimoiy va boshqalar) belgiladi; **ikkinchidan**, tashkiliy, huquqiy (pozitiv huquq normalari, huquqiy odatlar, tartibga solish shartnomalari va boshqalar), iqtisodiy va

boshqa ta'minlash choralari ishlab chiqildi; **uchinchidan**, manfaatlarni imkon qadar tezroq amalga oshirishni ta'minlaydigan chora-tadbirlar, usullar, uslublar, institutlar ya'ni. rejalashtirilgan natijalarga samarali erishish yo'llari tashkil etildi.

Munitsipal boshqaruv har qanday hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini tartibga solishning subyektiv elementidir [11, – C.4-30]. Qonunlar va me'yoriy hujjatlar mahalliy o'zini o'zi boshqarishni tashkil etishning umumiy tamoyillarini tartibga soluvchi qoidalar tizimini belgilaydi. Munitsipal boshqaruvning samaradorligi-bu mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlarining o'z funksiyalari va vazifalarini maksimal samaradorlik bilan bajarish qobiliyatidir. U bir qator mezonlarga muvofiq baholanadi, masalan [12, – C.42-48].

Boshqaruv jarayonlarining shaffofligi va ochiqqligi – Ochiq ma'lumotlarning mavjudligi, fuqarolar uchun mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlarining qarorlari va hujjatlari onlayn platformaga kirish.

Byudjetni rejalashtirish va bajarish samaradorligi – Byudjet mablag'larining sarflanishini nazorat qilish, ulardan oqilona foydalanish va ijtimoiy ehtiyojlarga muvofiqqligi.

Taqdim etilayotgan kommunal xizmatlarning sifati – Aholining kommunal xizmatlar, infratuzilma, jamoat tovarlari sifati va mavjudligidan qoniqish darajasi.

Fuqarolarning qaror qabul qilish jarayonlarida ishtirok etish darajasi – Jamoat eshituvlarida, ovoz berishda, munitsipalitetni rivojlantirishning muhim masalalarini muhokama qilishda qatnashadigan aholining faolligi.

Biznes va notijorat tashkilotlari bilan hamkorlik samaradorligi – Ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal qilish va hududni rivojlantirish uchun xususiy sektor va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlik.

Munitsipal boshqaruv samaradorligini oshirish uchun zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etish, nazorat va hisobot tizimini takomillashtirish, fuqarolar bilan muloqotni rivojlantirish va shaharlararo hamkorlikda ishtirok etish zarur[13. C-10].

XULOSA

Chet el tajribasini o'rganish shuni ko'rsatadiki, boshqaruv tizimining samaradorligi bir qator omillarga bog'liq. Fuqarolarning shaffof davlat xizmatidan foydalanishi va saylovlarda ishtiroki ko'pgina mamlakatlar aholisini jamoatchilik muhokamasi, maslahat va boshqa mexanizmlar orqali qaror qabul qilish jarayonlariga faol jalb qilinmoqda. Bu hokimiyatga bo'lgan ishonchni va boshqaruv samaradorligini oshirishga yordam beradi. Markazsizlashtirish va mahalliy o'zini o'zi boshqarish orqali bir qator mamlakatlarda hokimiyatni markazsizlashtirish amaliyoti keng qo'llaniladi, bu erda mahalliy organlar o'z hududlarini boshqarish uchun katta mas'uliyatga ega bo'ladi. Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish ko'pgina mamlakatlar kommunal xizmatlarning sifati va mavjudligini yaxshilash, infratuzilmani boshqarish va jarayonlarning ochiqqligi va shaffofligini ta'minlash uchun raqamli texnologiyalarni faol ravishda joriy qilishni nazarda tutadi. Inson resurslarini o'qitish va rivojlantirish samaradorlikning muhim omili bo'lib munitsipalitetni samarali boshqarish hamda yuzaga keladigan muammolarni hal qilishga qodir bo'lgan mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlarida malakali mutaxassislarining mavjud bo'lishi hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, samarali ijtimoiy menejment jamoalar va tashkilotlar ichida barqaror va teng huquqli rivojlanishni ta'minlashning muhim jihati hisoblanadi. Bu ijtimoiy farovonlikni oshirish va jamiyat ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan ijtimoiy dasturlar va tashabbuslarni strategik rejalashtirish, amalga oshirish va baholashni o'z ichiga oladi. Samarali ijtimoiy menejment turli xil ijtimoiy masalalarni nozik tushunishga, turli manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik qilish va hamkorlik qilish qobiliyatiga va fikr-mulohazalar va natijalar asosida doimiy takomillashtirish majburiyatiga tayanadi. Ushbu elementlarga e'tibor qaratish orqali ijtimoiy menejerlar ijtimoiy muammolarni samarali hal qilishlari, jamiyat farovonligini oshirishlari va yanada adolatli jamiyat yaratilishiga hissa qo'shishlari mumkin. Doimiy o'rganish, moslashuvchanlik va axloqiy amaliyotga sodiqlik ijtimoiy menejmentning murakkabliklarini boshqarish va uzoq muddatli ijobiy ta'sirga erishish uchun juda muhimdir.

Umuman olganda, xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, munitsipalitetlarda boshqaruv tizimining samaradorligi to'g'ridan-to'g'ri demokratiyaning rivojlanish darajasiga, hokimiyatning ochiqqligi va

mas'uliyatiga, shuningdek innovatsiyalar va zamonaviy boshqaruv usullaridan foydalanishga bog'liq. Chet el tajribalaridan eng yaxshi amaliyotlarni joriy etish turli mamlakatlarda munitsipal boshqaruv samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Adabiyotlar/ Литература/ References:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/gosudarstvennoe-upravlenie-kak-raznovidnost-sotsialnogo-upravleniya-1>
2. science-education.ru. – С.10.
3. Полтерович В.М. Реформа РАН: экспертный анализ // Общественные науки и современность. 2014. № 1. – С. 5-28.
4. Бакулина А.А., Топчий П.П. Построение модели ценообразования на продукцию ОПК с применением математических методов // Имущественные отношения в Российской Федерации. 2017. № 9 (192).
5. Атаманчук Г.В. Государственное управление (организационно-функциональные вопросы): Учеб. пособие. – М., 2000. – С 95-96.
6. Lex.uz; PQ-4193-son “Davlat xizmatlari ko'rsatish milliy tizimini yanada kompleks rivojlantirish choralari to'g'risida”. – С. 1.
7. core.as.ru – С. 3.
8. Бахрах Д.Н. Административное право России: Учебник для вузов. – М., 2000.
9. Государственное (административное) управление: учебник / Глазунова Н.И. – М., 2006. – 254 с.
10. Стариков Ю.Н. Курс общего административного права: в 3 т. Т.1. – М., 2002. – С.145.
11. Participación Política Indígena y Políticas Públicas para Pueblos Indígenas en América Latina. URL: http://www.kas.de/wf/doc/kas_30218-1522-4-30.pdf?120217161413 (дата обращения: 30.06.2016)
12. Кайль Я.Я., Епинина В.С. Зарубежный опыт партисипативной ориентации публичного управления // Национальные интересы: приоритеты и безопасность. 2013. № 2. – С. 42-48.
13. Основные научные концепции местного самоуправления и муниципально-правовой науки. URL: <http://jurkom74.ru/materialy-dlia-ucheby/osnovnye-nauchnye-kontseptcii-mestnogo-samoupravleniia-i-munitcipalno-pravovoi-nauki-munitcipalnye-sistemy-zarubezhnykh-stran> (дата обращения: 29.06.2016)

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

7 ЖИЛД, 3 СОН

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 7, НОМЕР 3

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

VOLUME 7, ISSUE 3

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000